

FÖRRÄDAREN

Förrädaren

tragedi i fem akter

av Christian Lanciai (2002)

Personerna :

Hertig Alonzo
Dante, hans sekreterare
Gerda, slottsfru och änka
Giovanni, hennes son
Umberto, hans oäkta halvbror
Lorenzo, hertigens bror och fiende
Arnoldo, Lorenzos följesman, Dantes tidigare studiekamrat
Bianca, hertigens dotter
Laura
en soldat
en parlamentär
en general
Konung Henrik

Soldater och knektar, samt Folket.

Handlingen äger rum i Piemonte under senrenässansen.

Copyright © Christian Lanciai 2002

Förrädaren

Akt I. I slottet.

Dante Vem bryr sig? En enkel man som jag har blott att lyda herrarna. Allt han kan göra är att hoppas de har rätt. Allt annat lyder under slumpens lagar. Har de fel går hela världen under. Man kan bara hoppas de har rätt.

– Beskickningen är här och väntar på att givas företräde.

Gerda Låt dem vänta! Om min make levat hade de ej vågat visa sig i landet!

Alonzo Vi måste dock ta väl emot dem och förpläga dem. All världens politik och fiendskap och krigsmotsättningar får aldrig rubba den naturliga diplomatin.

Gerda Diplomati! Det är att prata strunt och aldrig komma fram till saken.

Giovanni Mor, jag reser bort och lämnar dig att diplomatisera bort all världens herrar, ty det var du alltid bäst på.

Gerda Far din slog sin näve i pulpeten, tog var tredskande filur i kragen, slängde ut var mes och fegis och var aldrig den som sparade på krutet.

Giovanni Eller spottade i glaset. Själv dock föredrar jag universitetet, där man umgås mer civiliserat, glömmer världen och dess fattighet och ägnar sig åt ädlare problem.

Gerda Som att i all oändlighet dumt gräla om profetens skägg.

Giovanni Det är i alla fall mer vettigt än att kriga.

Gerda Inte när ditt land behöver dig!

Giovanni Det får då visa sig att jag behövs, så kommer jag tillbaka.

Alonzo Visa in beskickningen! Det minsta vi kan visa dem är artighet. Låt dem ej stå där utanför och frysa.

Dante (öppnar porten för beskickningen) Var så goda, mina herrar. Hertigen Alonzo bjuder er välkomna.

Lorenzo Efter någon tvekan, tycks det.

Arnoldo Är det inte Dante Rustichelli?

Dante Jo, men jag är ej bekant med er.

Arnoldo Vi låg tillsammans vid Bolognas universitet för många vintrar sedan.

Dante Jo, det stämmer. Det är ju Arnoldo di Amalfi!

Arnoldo Vintrarna har stramat åt dig, gjort dig strängare och skarpare i dragen.

Dante Ej blott vintrarna men även hårda överheter och erfarenheter.

Lorenzo Så du känner honom?

Arnoldo Jo, en vild och obetvinglig själ som alltid vandrat sina egna vägar.

Lorenzo Jo, det stämmer. Han är moderlös och faderlös och äger något vilt i blicken som minst lämpar sig i tjänst hos överheter som blott tolererar subordination.

Dante Men allt mitt väsen är lojal pålitlighet. Jag sviker aldrig det ord som jag givit, så ni lär ej kunna vinna över mig till ert parti hur ni än må försöka.

Lorenzo Vi har ej försökt och ämnar icke heller.

Alonzo Var välkomna, fiender, fastän vi vet vad ärende ni kommer i och det kan aldrig bli försoning mellan oss.

Lorenzo Vi hoppades få intala förnuft i er.

Alonzo Vi känner ej förräderiet, och vår trohetsed till konungen är giltig tills han dör.

Lorenzo Det menar vi också. Vår ende konung är Enrico.

Alonzo Nej, min broder, han är icke konung för att han besekrat den som var vår ende lagenlige konung. Vi kan icke överge en laglig konung för att han med olagliga medel drevs i landsflykt.

Lorenzo Dessa olagliga medel var nödvändiga då usurpatorn Raimondo misskötte sin styrelse och hotade fördärva hela landet med sin ansvarslöshet.

Alonzo Likväl svor vi honom eden och är bundna vid den.

Lorenzo Kung Enrico har befriat er och gett er ansvarsfrihet. Om ni icke accepterar detta är ni dumma och omöjliga i politiken.

Alonzo Vi står blott för lag och rätt.

Lorenzo Ni lever tydligen i illusionen om att Raimondo än skall återkomma och ta hand om er. Då kan jag lugna er. Han har fullkomligt glömt er och är helt upptagen med sitt större ansvar i sitt moderland.

Alonzo Vi kan ej svika eden.

Lorenzo Kung Enrico var här redan en gång och betvang er upprorslusta. Han var skonsam då men lovade er, om ni tredskades, att nästa gång ej skona någon.

Alonzo Våld är inget argument, Lorenzo. Det är den maximala dumheten. Vi håller oss till vad vi skrivit under.

Lorenzo Det betyder krig, och ni blir krossade för alltid.

Alonzo Hellre det, ett ärorikt martyrskap för vår heder, än att tvingas bli till kopplare åt våldets makt.

Lorenzo Ni är förvirrade av envishetens dumhets stolta övermoders berusning.

Alonzo Nej, vi står blott fast vid det ord som vi givit.

Lorenzo Det är dumt.

Alonzo Det torde ni bevisa.

Lorenzo Det betyder våld.

Alonzo Det är den yttersta dumheten.

Lorenzo Inget annat biter på er dumhet.

Alonzo Kom då hit och angrip oss. Vi skall försvara oss.

Lorenzo Min broder, jag beklagar er.

Alonzo För att vi äger något att försvara, vilket ni ej gör, som lyder blint den hårde kung Enricos skurkaktiga våld?

Lorenzo Det gäller ansvaret för riket och dess välfärd, som rätt måste skötas!

Alonzo Inget skötes rätt med våld!

Lorenzo Jag är besviken på dig, broder.

Alonzo Jag beklagar dig, som kom i onödan så långt och utan att ta lärdom av din möda.

Lorenzo Kung Enrico kommer nästa gång.

Alonzo Du var välkommen. Däre är han om han kommer fast han vet att han är ovälkommen.

Lorenzo Du ger honom inget val.

Alonzo Han väljer själv. Men om han kommer har jag inget annat val än att försvara landets rätt.

Lorenzo Du är omöjlig.

Alonzo Vem som är det får framtiden avgöra.

Lorenzo Detta leder ingen vart. Kom, låt oss gå. *(vänder tillbaka ut med hela beskickningen.)*

Alonzo Välkomna åter, om ni önskar föra något annat argument än våld. *(Beskickningen går.)*

Gerda *(nöjd)* Du skötte dig så väl som min framlidne make. Jag är nästan stolt för din skull.

Alonzo Jag beklagar, nådig frun, men kriget börjar nu, och det är ingenting att vara stolt för, ty i krig har aldrig någon annat än förlorat, även fast man kallar den som lidit minst förluster falskeligen för en segrare.

Giovanni Mor, jag stannar, ty om det blir krig behövs jag här.

Gerda Så talar en mig värdig son.

Alonzo Kom, min fränka. Vi har mycket att planera och organisera inför den ankommande attacken. *(går ut med Gerda.)*

Umberto Jag känner dig, Giovanni. Det är inte bara krigets lockelse som frestar dig att stanna kvar. Jag vet nog hur du älskar Bianca.

Giovanni Bror Umberto, jag är inte värdig henne, och du älskar henne mer än jag. Du kan ej dölja för mig hur ditt hjärta blöder.

Umberto Nej, min bror, du äger förtur. Glöm ej att jag som oäkting saknar både namn och medel.

Giovanni Men du älskar henne.

Umberto Hon är din.

Giovanni I så fall har jag rätt att ge henne åt dig.

Umberto Har hon inte rätt att välja själv?

Giovanni Hon har valt bort mig. Det är alltför tydligt. Hon är känslokall mot mig, och det är bara dig hon älskar.

Umberto Hur är du så säker på den saken?

Giovanni Det finns ingen annan.

Umberto Bror, din narr, du går för långt, och du begriper dig ej alls på kvinnor. Hennes fina blyghet är en boren adelsfrökens. Det är dig hon älskar, och ju mindre hon ger sken av saken, desto djupare och äktare är hennes känslor.

Giovanni Jag tror inte heller du förstår dig rätt på kvinnor.

Umberto Vem förstår sig väl på kvinnor? Allra minst gör de det själva. De är irrbloss, fladdrande som yra höns och dras mot ljusets kärleks eld som fjärilar om natten blott för att förbränna sig mot bättre vetande, och det är allt de lever för. Då är det bäst att hålla dem på avstånd, mest för deras egen skull.

Giovanni Vi står med andra ord i samma obegripliga förhållande till henne båda två.

Umberto Vi vet ej vad hon tänker. Det är allt vi vet. Så låt oss inte heller tävla om en sådan flyktig gunst, som blott försvinner när man fångat den. Det står ett krig för dörren. Må vi ägna oss åt dess utmanings mera allvarliga slag, som må förena oss i broderskap och vänskap desto fastare i stället, medan kvinnokärlek blott kan splittra.

Giovanni Du har rätt, min broder. Om vi ej har samma mor, så har vi desto mera samma fader; och det fadershjärtat, som vi äger så gemensamt, må förena oss och aldrig brytas.

Umberto Det är som om du läste mina tankar. Dina ord är mina egna.

Giovanni Vi är ej av samma blod allenast men av även samma själ. Här är min hand.

Umberto Och här är min.

Giovanni Min bror, vi älskar samma sak och slåss för den i samma krig.

Umberto I den är vi oupplösligt förenade. (*De går ut tillsammans.*)

Dante Så är jag ensam kvar i denna prakt av ödslighet. Vad de var för ena två skälmar! De vet ingenting om kärlek. Kärleken är blott en dröm men botar alla sår och plågor bättre än det effektivaste livselixir. Man flyr från verkligheten genom kärleken, och därmed släpper man allt ont i denna världen. Men den kärleken är icke billig, och dess krav är absoluta, ty den kräver uttryck, inte bara av ens hela kropp men ännu mer av hela själen. Kärlek som är stum är ingen kärlek, ty den kan ej hållas bakom lås och bom. Den kan blott explodera och det ursinnigt totalt. Dess viktigare är det då att den behärska, så att den kanaliseras i fruktbara fåror som ger resultat. Här är mitt utspel: en biljett, som jag här gömmer hos madonnan, som jag vet att hon så regelbundet ber till. Men här är hon nu i sällskap med sin fader. De får inte märka mig, fastän jag uppmärksammar dem. (*gömmar sig*)

Alonzo Min dotter, det går inte an. Du älskar ju den skälmen. Varför uppskjuter du då förlovningen?

Bianca Jag är ej säker på mitt hjärta.

Alonzo Vad betyder hjärtat och dess nycker när förnuftet förespråkar saken?

Bianca Far, mitt hjärta tillhör endast dig. Det finns ej någon som kan konkurrera med den tacksamhet, tillgivenhet och trohet som jag är allenast skyldig dig. Du gav mig allt, och i jämförelse därmed kan ingen annan ge mig något.

Alonzo Du är bara fast i gamla vanor. Du har aldrig givit någon annan chansen.

Bianca Jag har omdöme och känslor och är icke blind för vad jag ser. Jag finner den ni vill ge mig som fästman ytlig och omogen som en barnrumpa, som än har mycket kvar att lära sig.

Alonzo Det kan du lära honom.

Bianca Då får han först visa någon vilja till att lära sig.

Alonzo Giovanni är den ädlaste i riket. Om du ratar honom, vem kan då bestå?

Bianca Hans status, menar du, är högst i riket, men vad är väl status annat än en illusion av skenet som bedrar? Jag vill se ner i själen, och om där ej finnes någon själ har jag ej något där att göra.

Alonzo Du bedömer honom hårt.
Bianca Jag konstaterar bara vad jag ser.
Alonzo Du kan ta miste.
Bianca Kvinnlig känslighets intuition ser klarare än något manligt snusförnuft.
Alonzo Du är omöjlig.
Bianca Nej, bara kvinnlig.
Alonzo (godmodig) Du bestämmer, kära dotter. Jag kan ej bestämma över dig, blott varna dig. Ditt liv kan gå dig helt förbi förrän du har bestämt dig.
Bianca Hellre det än att jag ruinerar mig på orätt investering. Låt mig nu få be i fred här hos madonnan, om du överser med mina jungfruliga nycker.
Alonzo Be i fred, min dotter, om det hjälper dig. (*går*)
Bianca (knäfaller i bön framför madonnan) Du är den enda kvinna jag kan vända mig till, i förtroende för tröst och ömhet, ty min moder miste jag som barn, och slottsfrun, änkan Gerda, är mer manlig än de värsta knektar.
Laura (smyger bland pelarna) När skall jag få frid för mina minnen? När skall brotten sonas och mitt släkte få återupprättelse? När skall vedergällningen hemsöka herrarna? När skall naturen reagera inför alla övergrepp?
Bianca Min moder, hör min bön och rena mig från tankar som jag ej vill tänka.
Laura Någon ber invid madonnan. Jag vill inte störa henne. Må hon be i frid och icke störas av en osalig botgörerska som jag.
Dante Skall jag då våga träda fram och visa mig? Hon märker ej biljetten annars om jag icke tvingar den på henne. Tålamod! Ge henne ännu någon chans!
Laura (upptäcker Dante) Där är han ju! Ack, om jag bara vore ensam här med honom! Det som spränga vill mitt hjärta inför honom tål ej några andra vittnen.
Bianca Men vad ser jag? Någon har här offrat till madonnan någon hemlig bön. Jag fruktar att den inte lämnats där av en tillfällighet. Har jag då rätt att läsa andras brev? Nyfikenheten känner ingen lag, ty den är blott naturlig. Är det blott en enkel och uppriktig bön kan den ej skada mig och jag ej heller böneställaren. (*tar lappen och läser*) Det är ju som jag fruktade! (*lägger handen för munnen av fasa*)
Dante (träder fram) Förlåt mig.
Bianca Det är ni som skrivit detta!
Dante Ni har tytt mig rätt, men missförstå mig inte, ty jag vill er bara väl.
Laura (avsides) Han älskar henne!
Bianca Det kan inte missförstås. Ert brev är oskyldigt, men ert uppträdande, er uppenbarelse är skrämmande.
Dante Glöm ej den ljuva barndom vi fick uppleva gemensamt. Jag har aldrig glömt den.
Bianca Dante, olikt alla andra har ni dristat tränga in i mina hjärtekammare. Ej ens de ädlaste av mina friare har vågat visa sådan fräckhet, och ert tilltag kan lätt tolkas till ett missbruk av den vänlighet och generositet som alltid visats er av min familj. Vad har förmått er till förmäthenheten av ett sådant övertramp?
Dante Bianca, ni besvarar mina tårars tankar med okänslig hjärtlöshet och formalism.
Bianca Jag är ej van vid överraskningar. Ert fräcka brev har kommit som en chock.
Dante Det var ej meningen, och jag har bett om ursäkt.
Bianca Ursäkten har accepterats men ej lögnen. Om det ej var någon avsikt med ert brev, varför har ni då skrivit det?
Dante Min avsikt var den bästa. Överraskningen och chocken var ej meningen.
Bianca Dock måste ni ju ha förstått att sådant brev kan komma endast som en överraskning?

Dante Annars hade jag ej skrivit det.

Bianca Jag menar det. Och ni är alltså skyldig.

Dante Ja.

Bianca Då är ni också frikänd.

Dante Tack, min domare. Men kan ni även då bevärdiga mig med ett svar?

Bianca I sinom tid. Jag måste vänta på ett tillfälle då även jag kan ta er med överraskning.

Dante Det är jag er tacksam för i förväg.

Bianca Men vi måste hålla denna saken hemlig. Jag kan ej behålla brevet, ty om det påträffades hos mig så skulle det stå både er och mig mer dyrt och smärtsamt än vad vi kan gissa, särskilt er, som ej har någon ställning. Därför lägger jag tillbaka brevet, och ni äger att ta hand om det. *(lägger det tillbaka på samma ställe.)*

Dante Då säger ni åtminstone då inte nej.

Bianca Jag kan ej säga något. Det är bäst att ni försvinner.

Dante Ack, säg blott att ni dock tagit emot mina känslor, och jag kan försaka resten!

Bianca Jag kan ej förneka något som har varit. Längre kan jag inte sträcka mig.

Dante Det räcker! På den nåden kan jag leva i en evighet! Farväl!

Laura Hon älskar honom men får aldrig visa det, då hon är dotter till riksföreståndaren och han är blott ett hittebarn. En tragisk kärlek! Men de passar bra tillsammans. Men så länge han är ensam kan jag ännu nå den olyckspojken.

Bianca Jag hör min fader komma. Tag ert brev och gå. *(ger honom brevet.)*

Dante Att ni alls har läst det är min högsta lycka här i livet. *(går och döljer sig)*

Alonzo Nå, min dotter, har konsultationen med vår jungfrumoder givit resultat? Har du nått fram till någon lösning?

Bianca Ja, min far, jag har beslutat mig.

Alonzo Du överraskar mig. Jag såg dig redan framför mig som obeslutsam intill döden.

Bianca Mina böner blev besvarade av ödets eget svar.

Giovanni *(på knä med knäppta händer)* Så du har äntligen beslutat svara på mitt frieri?

Bianca Jag accepterar dig, Giovanni. Jag har funnit att det vore bäst för alla, särskilt nu, när landet hotas av inbördeskrig på nytt.

Dante *(avsides)* För mina öron klingar någonting i dessa toner falskt.

Alonzo Min dotter, du upphör då aldrig med att överraska mig.

Giovanni *(reser sig)* Och jag har inte en rival ens om min lycka?

Bianca Är jag gift med dig, Giovanni, kan ej någon annan mera inkräkta på mina känslor eller dina.

Laura *(avsides)* Hon är förlorad.

Giovanni Det känns tryggt och bådär gott för framtidens oskrivenhet. *(tar hennes hand i båda sina och kysser den.)*

Alonzo Det skall vi fira.

Giovanni Ja, min avskedsfest i kväll, som inställdes av kriget, får i stället bli vår trolovningsbankett.

Alonzo Ett glatt preludium till en framtid av bestående lycksalighet.

Bianca Här är så kvavt, och redan känner jag hur höstens blommor börjar vissna inför frostens förestående attacker med ett köldgrepp om mitt hjärta. Men vi måste upplysa din mor om vår förlovning.

Giovanni Låt oss genast gå till henne. Hon skall uppta glädjebudet som sitt livs triumf. *(går ut med Bianca.)*

Dante (avsesides) Hur skall man tolka denna scen? Gav hon sitt liv till denna prydnadspjäs blott för att slippa mig, som om jag var ett hot, som vållat henne blott förskräckelse?

Alonzo (upptäcker Dante) Där är du ju! Just den man jag behövde! Jag har mycket arbete åt dig nu som min outhärligaste sekreterare, då bud skall skickas runt i hela riket om vårt skriande behov av stridbar mannakraft. Vi måste nu uppbjuda alla våra krafter för att effektivt mobilisera ett försvar för landet, som kan bjuda pansarkungen motstånd.

Dante Det är inte omöjligt.

Alonzo (lägger sin hand på honom) Men jag behöver all hjälp jag kan få, i synnerhet från en flink sekreterare med ordet i sin makt.

Dante Jag gör gärna vad jag kan, och aldrig har jag svikit er.

Alonzo Vi känner väl din ärliga pålitlighet och vet att vi kan lita på dig till det yttersta. Men denna afton blir likväl en sista glädjefest förrän allvaret begynner.

Dante Kan man känna glädje inför kriget?

Alonzo Nej, min trogne tjänare, men inför Biancas äntliga trolovning med Giovanni, slottsfruns son! Då skall vi icke spara på allt vad fest kräver: vin, musik och dans och alla andra upptåg! Du får också vara med.

Dante Jag tackar, om jag dock blott nöjer mig med någon plats vid sidan om bredvid, så att jag har distans.

Alonzo Du skall få allt vad du begär, min vän, ty du är ju anspråkslösheten själv, som nog förtjänar mycket mer än vad du någonsin kan få.

Dante De andras glädje är min egen högsta glädje.

Alonzo Ödmjuk är du så det nästan inte anstår dig, som ändå är en man. Det klär dig dock och gör dig desto mer pålitlig. Då kan jag lugnt överlåta hela arbetet på dig. *(lämnar honom en bunt luntor)* Slit inte ut dig bara! Lycka till! *(går)*

Dante (när han gått) Så jag ska fira mitt livs älskade och hennes bröllop med en annan. Det är nästan så det överstiger min kapacitet. *(tappar luntorna på golvet)* Vem är då jag, att världen lägger sig på mina axlar? Kan ej någon annan bära all dess djävulskap med krigets onda cirkel som dess huvudföljetong i evighet? Min älskade må fröjda sig i trolovning med en odräglig sprätt, men Dante Rustichelli, som blott hade henne som sitt liv att leva för, får nöja sig med att se på från bakom sina arbetshögar, medan hertigen ger ansvaret för krigets organisation på mig. Vad har jag då att leva för förutom döden?

Laura Mera än du tror.

Dante Vem är du, hemska gamla kvinna? Var kom du ifrån?

Laura Jag väntat länge på dig med ditt öde i min hand.

Dante Vem kommer du ifrån? Vem är du, och vad vill du?

Laura Bara hjälpa dig till rätta, ty i den nattemörka skog du vandrat vilse kunde du behöva någon orientering.

Dante Jag är som ett skepp på stormigt hav förutan roder. Kan du ge mig en kompass?

Laura Det är just det jag kan och ämnar göra, om du låter mig.

Dante Vad vet du om mig, som jag ej vet själv?

Laura Jag vet just allt det som du ej vet själv.

Dante Då kan du kanske hjälpa mig, ty jag var född i mörker och har aldrig ens mig veterligen haft föräldrar.

Laura Ja, jag vet, men vi kan inte tala här. Möt mig i morgon samma tid vid torget.

Dante Gumma, jag tar dig på allvar, ty jag har ej något att förlora.

Laura Nej, och därför har du allt att vinna. Gå nu. Jag ser själva slottsfrun komma. Hon får icke se oss två tillsammans. (*Dante går.*)

Gerda Åter blir det krig, och denna gång skall vi besegra kungens tyranni för alltid! Äntligen har vi en verklig och bestående självständighet och frihet inom räckhåll!

Laura Ja, störta er och riket i fördärvet bara.

Gerda (*förskräckt*) Vem är ni?

Laura En enkel gumma bara, som passerade förbi och råkade få höra era lysande utsikter.

Gerda Ni ser ut som om ni kom från andra sidan graven.

Laura Det var inte dåligt gissat. Jag har många hälsningar till er från andra sidan graven.

Gerda Känner du oss då?

Laura Jag kände väl din make, som är där nu i gott sällskap med ett otal offer. Hans livsverk är ännu levande i högsta grad i mänskors minnen fastän det blott lever bland de döda.

Gerda Du är ond och sinnessjuk.

Laura Nej, bara realistisk, ty jag vet här vad jag talar om, men ni vet inte något.

Gerda Det är bäst att ni försvinner. Återvänd till helvetet, din furie, varifrån du kom.

Laura Det är rätt långt tillbaka till det helvete jag kommer från som skapades av er framlidne man långt härifrån, men många kommer ändå därifrån.

Gerda Vet hut!

Laura Så gärna! Men jag förelägger er en gåta. Ju mer intensivt hon blir fördriven, utrotad och mördad, desto envisare kommer hon tillbaka. Hot och våld ej hjälper, ingen hårdhet hjälper, ty ju mer man giver henne, desto större blir hon genom en naturlig sorts förräntning. Vem kan gumman vara?

Gerda Du är sinnessjuk och vet mer om dina mentalsjuka domäner än vad någon frisk kan göra.

Laura Hon är hatet, som framförder hämnden, monstret vars aptit ej någonsin kan stillas förrän hon har konsumerat alla dem som givit henne föda genom anledning till hat.

Gerda Vik hädan, häxa!

Laura Bannor hjälper inte mot en evig själs osalighet. Jag går, min fru, men kommer snart tillbaka, ty jag är ej den som kan förgås så lätt, ty jag har överlevt för mycket. (*går*)

Gerda Här spökar det på ljusa dagen. Eller var det blott en mardröm? Allt jag vet är att det finns de som vet mer än jag, och det är alltför mycket och ej acceptabelt, då det måste föda fruktan. – Men till festen. Min sons glädjefest kan ingenting fördystra, inte ens de gruvligaste vålnader från det förflutna.

Akt II. En öppen plats i staden.

Dante Jag känner mig som en förrädare som smyger här lömskt utom synhåll för regeringen och slottet, spanande förstulet efter en arg gammal kvinna, som har fruktansvärda hemligheter för sig. Hon är kanske bara galen. Det finns många sådana. Vartenda krig frambringar långt fler offer som förblir vid liv fast de är döda än ordentligt döda, och de döda levande är gruvligare offer än de döda. – Men där är hon ju, den stackars kvinnan, och hon spanar lika spänt nervöst och skuldmedvetet efter mig.

Laura (*kommer fram till honom*) Där är du, pojke.

Dante Ja, här är jag. Vad har du nu att förtälja?

Laura Vem du är.

Dante Vem kan väl veta det, när jag ej vet det själv?

Laura Jag vet allt, ty jag har följt dig hela livet.

Dante Jag har aldrig sett dig förut.

Laura Jag har aldrig tidigare velat störa dig, men nu är stunden kommen.

Dante Varför? Vad har utlöst detta utbrott av förtroende?

Laura De styrande har valt att sätta sig emot sin konungs makt.

Dante Och det av helt konstitutionella skäl.

Laura Nej, blott för att försvara egen ställning, för att vidmakthålla vad de har förvärvat orättmätigt.

Dante De har svurit laglig konung trohet. Därför trotsar de den olaglige pretendenten.

Laura Det är deras officiella ursäkt, en falsk undanflykt, ett sätt att dölja sina brott.

Dante Vad är det då för brott du talar om? Vad är det för anklagelser du kommer med?

Laura Jag känner till massakrer de förövade med namnlösa massgravar gömda djupt men aldrig glömda bakom sig.

Dante En lös anklagelse, som ingenting betyder om du icke har bevis. Namnlösa massgravar finns överallt i landet. Det är inget nytt.

Laura Du arme pojke, du har rätt, massgravar finns i tusental, och de berör oss ej om inte våra egna skyfflats ner i dem.

Dante (tar henne om skuldrorna) Vad vålnader vill du uppväcka från de döda?

Laura Inga vålnader, blott dig, och minnet av din fader.

Dante Du vet något om min fader?

Laura Jag vet allt, ty jag begravde honom själv.

Dante Vad hette han?

Laura Hans namn var Benedetto Cagliostro.

Dante Jag har hört det namnet förr. Han var en av de livstidsfångar som försmäktade ihjäl i källarvalvens mörker under förre hertigen.

Laura Nej, fången var hans bror. Han levde längre än din fader. Hans namn var Bernardo.

Dante (talar som för sig själv och blickar långt i fjärran) Jag minns honom väl. Jag underskrev hans dom personligen och såg till att den genomfördes. (ser på henne) Han dog ganska nyligen.

Laura Han dog blott i förrgår. Han var sist bland livstidsfångarna som dog i slottets fängelse. Han levde nästan fram till detta nya krig.

Dante Men du upplyste aldrig mig om att han var min farbror. Var det någon mening med att vänta? Inväntade du det nya kriget?

Laura Jag har följt dig troget all din livstid men på avstånd, inväntande rätta ögonblicket, när tre tecken sammanföll: din farbrors död, det nya kriget, och din älskades förräderi.

Dante Då dök du som en gam på utsatt och paralyserat byte.

Laura Nej, tvärtom. Då var det dags att väcka dig ur sömnen.

Dante Så min far var Benedetto Cagliostro, bror till livstidsfången herr Bernardo, som jag tyckte synd om men ej kunde skona. Han var dömd, och jag var ingen advokat. Hur dog min fader?

Laura Han var burgen bonde i Aostadalen. När vår gamle hertigs knektar kom dit och behövde sitt livsuppehälle plundrade de bönder. Cagliostro var en kraftig karl och något av en ledare i bygden, så han gjorde motstånd och fick många med

sig. Flera knektar genomborrades av arga bönders grepar, krattor och högafflar. Då grep Flamineo, hertigen, hans barn, du själv, ett litet spädbarn, ifrån moderns bröst och höll det upp för allmänheten från balkongen och förkunnade: "Om någon sticker upp mot oss så tar vi livet av det oskyldiga barnet här!" Då lade Benedetto vapnena ifrån sig och bad sina karlar göra likadant. "Mot en överhet som hotar oskyldiga spädbarn vägrar vi att slåss, ty vi är människor och kan ej hedra omänskliga monster med att slåss mot dem som om de vore lika mänskliga som vi." Allt motstånd var förlamat. Ditt liv räddades, men när det hänsynslösa paket plundrat gården stack de den i brand.

Dante Men likväl omkom ej min fader?

Laura Han begav sig ner hit för att göra rättssak av affären och andraga klagomål för högre ort. Han hade ingen chans. Han dömdes då till döden för upproriskhet och anstiftan till uppror. Han blev steglad, fyrdelad och styckad, och hans likdelar blev exponerade offentligt.

Dante För att han stod på sin rätt.

Laura Ja, bara därför.

Dante Jag tror gärna på vad du berättar, ty jag vet att sådant verkligen har hänt. Men vad har jag med det att göra? Vad bevis har du att barnet till den stackars Benedetto Cagliostro var just jag?

Laura Du har vid hjärtat ett födelsemärke likt en draktand.

Dante Ja, det stämmer, men hur vet du det? Det kunde du ha hört från någon annan..

Laura Änkan till den tappre hedersmannen Benedetto tog sin spåde son och tog till tiggargraven. Hon medföljde maken hit till staden fast hon visste att han inte hade någon chans. När han blev mördad för sitt envisa civilkurage var hon beredd på det och blev ej mer än halvt från sina sinnen, och hon hade ändå sonen än att leva för. Hon lyckades få honom in i slottets hov som hittebarn och väl omhändertagen av de styrande, ty pojken var ett vackert barn med vinnande förmåga. Då lät hon sig nöjas med att stanna utanför och iakttaga hans utveckling på behörigt avstånd, som en odlare bevakar ömt men utan att ingripa fröet som han sått i jorden.

Dante Du planterade mig således vid hovet för att en dag kunna bruka mig som hämndverktyg för dina syften.

Laura Son, jag var ej mera än en moder, och en moders främsta plikt är att bevara barnets liv, att rädda det och främja det. Jag har ej gjort mer än min moderliga skyldighet.

Dante Men nu uppeggar du mig med min faders rätt mot dem som alltid varit hyggliga mot mig.

Laura De är ett etablerat pack av bondemördare, förtryckare, utsugare, tyranner, parasiter, skurkar och banditer! Folket är ej med dem! Nu har de av egen dumhet skaffat sig ett krig på halsen. De har själva stuckit sina huvuden i snaran. Du har ingen rätt att rädda dem. Då går du under själv.

Dante Jag önskar nästan att jag aldrig hade haft en moder.

Laura Det är något som ej någon man kan slippa. Kvinnans eviga triumf är att allenast kvinnan kan ge liv åt män. Och därför förblir kvinnan alltid mannens överman.

Dante Min moder, du är alltför övertygande i din ohygglighet.

Laura Jag gav dig livet. Därmed är jag också skyldig dig att sätta dig på fötter.

Dante Vad begär du av mig? Att ta livet av mina välgörare, min älskade och alla mina vänner?

Laura Du har ordets makt och tillgång till hertigens penna. Du kan ordna så att ingen kommer till hans undsättning.

Dante Jag skall alltså försumma mina plikter. Mera?

Laura Du kan informera kungens trupper, när de kommer, om situationen här i landet, hertigens försvarssystem och strategi, hans truppers styrka, och så vidare.

Dante Du ber mig överlämna kallt mitt fosterland i främlingskonungs hand. Och vidare?

Laura Framför allt så kan du demoralisera hertigens soldater och befäl.

Dante Din plan är lika infernalisk som din slughet.

Laura Och du är min son av samma blod och väsen med en fader att utkräva hämnd för.

Dante Så jag lever blott som verktyg för din hämnd?

Laura Nej, det är nyckeln till ditt liv.

Dante Du ber mig spela en riskabel roll så svår, att den kosta mig mitt liv.

Laura Ej om du spelar väl.

Dante Och om jag vägrar?

Laura Då, min son, är du fördömd av mig, din moder, som förrädare mot din familj och mot ditt land. Din hertig har ej någon chans att vinna. Han har redan döden skriven i sin panna och går blint men självmant mot sin undergång. Fråga vem som helst av folket. Alla föredrar Enrico som en rättslig, folklig konung mot den oduglige parasiten och förskingraren, som svikit folk och land.

Dante Min moder, du har väckt mig, och jag har ej något annat val än att fortsätta vara vaken.

Laura Du har bara börjat vakna. Gör dig värdig Benedettos blod, hans ära och hans heder, och då skall jag kalla dig min son.

Dante Min moder, jag blev uppfostrad som hittebarn och åtnjöt aldrig någon ömhet eller mjukhet. Låt mig få omfamna dig som tecken på att jag har funnit dig.

Laura Jag hade alltid dig. Du visste bara aldrig vem du var. Ej något är förändrat annars. Gå, min son, och gör din plikt. När hertigens förtryck har fallit kan du börja krama kvinnor.

Dante Modershjärtat är dock elixiret och förblir igenom hela livet enda säkra livskällan för varje man.

Laura Du känner den, du erkänner den, och jag känner dig. Det räcker. Vi har nu ett arbete att sköta.

Dante Du har rätt, min mor, och denna uppgift kräver yttersta försiktighet. Så låt oss icke töva men gå raskt och effektivt till verket och, som hittills, på behörigt säkert avstånd från varandra.

Laura Endast så kan vi hembära segern. Nu jag börjar skönja dragen av min äkte son. Det räcker. Gå till slottet. Hertigen behöver dig.

Dante Jag går, min mor, att göra arbetet åt hertigen men med mitt öde, ditt och hertigens som arbetsgivare, som ej ger någon annan lön än döden.

Laura Se ej pessimistiskt på din seger.

Dante Jag är realistisk. Vi har inga goda chanser. Någon måste genomskåda mig.

Laura Ej om du genomskådar dem och ligger steget före hela tiden.

Dante Jag ser det mest som hasard.

Laura Men vinsten är en seger utan like för all framtid, och din väg dit är den rakaste tänkbara.

Dante Du behöver icke uppfordra mig mera. Jag är din.

Laura Och du är min.

Dante Till alla mina vänners och välgörares förbannelse. (*går*)

Laura (vänder sig mot torget) Här avrättades han, min make, steglades, rådbåkades, fyrdelades och styckades och gavs åt kråkorna att äta i filéer, råa blodiga filéer. Han fick inte ens en grav. Desto fler och större gravar skall i stället desto fler få av hans mördare, som jag har grävt i tjugo år.

(Kanonskott i fjärran.) Ha! Nu börjar kriget! Hämndgudinnorna är här mobiliserade! Enricos kungliga armé har ej haft anledning att dröja. Det blir slakthusscener inom kort, och jag, dödgräverskan, är redo för min efterlängtade äntliga skörd.

Akt III scen 1. Ett bröstvärn.

soldat Finns det då ingen kanonsotare här? Fan anamma, röret blir ju skitigare för varje gång, och kanonmaten blir lika svart som vidbränd! För att inte tala om explosionsrisken: det kan ju bli baktändning, och då stryker man med själv utan att det blir en bakplåt kvar av mig eller kanonen.

Dante Vad gör du här?

soldaten Riktar kanonen, ser du väl.

Dante Mot vad?

soldaten Kan du inte se?

Dante Jag var aldrig vidare träffsäker.

soldaten Du ser stormningstornet där borta? En enda fullträff, och deras stormning kommer av sig.

Dante Det var inte det jag menade.

soldaten Vad menade du då?

Dante Jag menar: var har du din stridsmoral?

soldaten Den har inte satt i gång ännu.

Dante Nej, jag märker det. Du sölar. Du kanske tvekar.

soldaten Varför skulle jag tveka? Jag får ju betalt.

Dante Just därför.

soldaten Vad menar du?

Dante Du skulle få bättre betalt av kungen.

soldaten Hur vet du det?

Dante Här skjuter du mot folket under tvekan med måhända dåligt samvete, men där hos kungen brassar gossarna på utan dåligt samvete för dubbel lön, och de är glada i sin lek, ty kungen älskar folket medan hertigen här omger sig med skurkar, adliga tyranner, mördarjesuiter och fanatiker för att få fortsätta utsuga folket genom att behålla sina ställningar.

soldaten Vad är det du pratar? Är du pacifist?

Dante Naturligtvis.

soldaten Ska jag då vägra lyda order och riskera huvudet?

Dante Du riskerar mer än bara huvudet om du lyder order.

soldaten Dina ord är dunkla och luktar landsförräderi.

Dante Jag råkar bara känna till båda sidorna av saken. Båda är lika ruttna. Endast den är ren som håller sig i mitten eller utanför. Att över huvud taget ägna sig åt krig är landsförräderi, ty ingenting kan undergräva staten mera, oberoende av vilken sida man slåss för.

soldaten Och kungen, säger du, ger dubbelt bättre sold?

Dante Det kan du kontrollera själv. Jag lämnar dig här ensam åt din tvekan.

soldaten Detta måste jag ju diskutera med mina kamrater. Här finns ändå ingen kanonsotare, om inte du är det.

Dante Tyvärr, jag är i allmänhet blott bara sotis.

soldaten Det förklarar saken. Du är ju en skälm, som borde söka tjänst som gycklare.

Dante En bra idé. Jag lovar överväga saken seriöst.

soldaten Det är allt du behöver för att få den tjänsten: seriösa intentioner.

Dante Du är roligare själv.

soldaten Ja, du är då inte särskilt rolig. (*går*)

Dante En mindre. Han var träffsäkraste kanonjären här på vallarna. (*upptäcker Bianca på väg upp*) Men här är någon som är vassare och halare. Nå, jungfru Bianca, hade du en angenäm förlovning?

Bianca Stackars Dante, håna mig ej för vad min familj bestämmer.

Dante Senast lät det på dig som att du själv valt din älskare.

Bianca Man väljer icke äkta män som jungfru själv, om man är född i en familj med samhällsställning. Det trodde jag du visste.

Dante Ångrar du förlovningen?

Bianca Jag har ingenting att ångra, ty ingenting har skett.

Dante Behåll din jungfrudom, så kommer du ifrån den levande.

Bianca Du är ju ett orakel. Vad vill detta säga?

Dante Blott en uppmaning, att hålla din tillkommande på samma avstånd som mig själv.

Bianca Det kallar jag ett vänligt och vänskapligt råd.

Dante Jag vill dig inget ont. Jag vill blott rädda dig.

Bianca Från vad?

Dante Från helvetet, naturligtvis.

Bianca Då verkar du bekant med det.

Dante Jag är bekant med det.

Bianca Och vari ligger faran?

Dante Att du hänger dig åt Don Giovanni.

Bianca Du vill alltså ha min oskuld för dig själv?

Dante Jag struntar i din oskuld. Jag är nöjd om jag kan rädda livet på dig.

Bianca Då upprepar jag: var ligger faran?

Dante Han är här. (*har sett Giovanni komma.*)

Bianca (*vänder sig om och ser Giovanni*) Giovanni, här är Dante, fars trotjänare, som vill oss bara väl.

Giovanni Jag hoppas det. Men vad gör du här mitt i krigets stygga blickfång? Detta är ej någon plats för rena jungfrur. Och varför är kanonen obemannad här?

Dante Jag tror att kanonjären fann att hans kanon behövde sotas, så han gick att söka upp en kanonsotare.

Giovanni Du driver med mig. Sedan när behöver vanliga kanoner sotas?

Dante Fråga inte mig. Det vet blott kanonjären.

Giovanni Han är inte här.

Dante Ja, jag ser det. Men det är ej mitt problem men kanske ditt.

Giovanni Skulle du ej sköta om kungörelser och hertigens rundskrivelser och kallelser?

Dante Det är redan ombesörjt. Jag fann det kvavt där nere och kom hit upp för att andas litet mellan rullorna.

Giovanni Det är ej något ont i det, så länge vi blott vinner kriget.

Bianca Giovanni, min trolovade, jag önskar du och Dante kunde vara vänner.

Giovanni Ingenting har grumlat än vår vänskap, och jag är ej den som ämnar göra det.

Dante Var inte så formell. Jag älskar ju din hustru.

Giovanni Vad?

Bianca Han driver bara med oss.

Giovanni Jo, jag tackar, jag. Ett sådant skämt är inte roligt.

Dante Då tar jag det tillbaka.

Giovanni Din skälm! Du är ju nästan som en gycklare!

Dante Precis det samma sade kanonjären innan han här övergav sin post.

Giovanni Vet hut, karl! Gå till dina rullor!

Bianca Jag är den som går och lämnar er att resonera. (*går*)

Giovanni Dante, du ser inte frisk ut. Något moln har lägrat sig över din panna som bebådar feber, dålig sömn och osundhet.

Dante Du har rätt i allt utom det sista.

Giovanni Det förklarar saken. Du gör alltså bäst i att gå hem och lägga dig.

Dante Mitt arbete då? Skall jag övergiva mina plikter?

Giovanni Osundheten ligger i ditt skrivbordsarbete. Ej någon kan bli frisk av att blott sitta stilla. Du kan säkert svinga svärdet lika väl som pennan. Om du vill kan jag be hertigen ge dig en plats i leden med mer handgripliga plikter.

Dante Jag är rädd att jag nog fäktar mera träffsäkert med pennan. I en strid med vapen kunde jag ju alltför lätt ta livet av min broder.

Giovanni Du gycklar bittert, och din nuna dyster är fastän du gycklar. Du är som en ödets man som gift sig med sin olycka för att bannlysa lyckan från sitt liv. Då går det bara nedåt för dig. Glöm din olycka, så skall du finna lyckan.

Dante Och är det ett löfte?

Giovanni Nej, en förespegling blott om dina möjligheter.

Dante Jag ser tydligare andras möjligheter då. Glöm mig, Giovanni, glöm den arme Dante, och försök att tänka endast på er själva. (*går*)

Giovanni Någonting har rubbat hans balans, han är ej mer sig själv, och en försåtlig infernalisk grubblare har intagit hans plats. Vad månede detta skall betyda?

Alonzo (kommer fram) Jag fruktar att vi har fått en parlamentär på halsen.

Giovanni Vad kan han erbjuda oss som vi ej redan har?

Alonzo Det hör till maktens politiska fåfängas maskerad. Det enda vi kan göra är att icke förödmjuka honom.

(*Parlamentären kommer upp med eskort.*)

parlamentär Ädle herrar, detta är er sista chans. Besinna er, och acceptera kung Enricos överhöghet. Annars kommer allt blod av inbördeskriget över era egna huvuden.

Alonzo Min vän, vi klandrar icke dig för att du gjort dig sånt besvär att ta dig hit för att framföra kungens fåfänga och önsketänkande. Vi har slagit hans armé vid Biella, och han lär ej kunna sätta sig på oss med våld. Vi har ej något annat bud till honom än att vi förblir vår ende rätte konung trogna.

parlamentär Det är då ert sista ord?

Alonzo Det allra sista.

parlamentär Ske er vilja. I det längsta hoppades vi kunna undvika ett blodbad, men er dumma envishet förhindrar det. Vartenda offer i inbördeskriget för er dumhet och halsstarrighet skall ropa ve till er i evighet.

Alonzo Ni ger oss skulden för ett krig ni startat själva? Så plägar skurkar göra för att så förkläda sina nidingsdåd i skrymtad ursäkt och så kunna fortsätta med dem i all oändlighet, tills ödet hinner dem i kapp och slår dem med naturlig logisk vedergällning.

parlamentär Det är ni som i förmäthenhet förhäver er, och folkets rop har nått vår konungs öron, som ej vidare kan tolerera ert förtryck.

Alonzo Så du vill ge oss frihet med att störta oss och underkuva oss?
parlamentär Det gäller folkets frihet eller ert förtryck och tyranni.
Alonzo Din tomma propaganda passar bättre imbecilla juveniler. Dra åt skogen med din kung. Vi ger oss aldrig.
parlamentär Skyll er själva.
Alonzo Dito, stackars gosse, narr och papegoja. (*Parlamentären går.*)
Giovanni Vad är våra chanser realistiskt sett?
Alonzo De väger lika. Vi kan hålla ut men ej oändligt, om ej något underverk infinner sig som avgör tvisten.
Giovanni Det behövs med andra ord ej mycket för att någon part skall våga tyngre?
Alonzo En avgörande personlig insats är allt som behövs.
Giovanni Det extra initiativet genom ödet.
Alonzo Något sådant.

Scen 2.

soldat 1 Vad fan gör vi här egentligen?
 2 Krigar.
 1 Det vet jag nog, men varför?
 3 Det vet nog inte ens herrarna, som tvingar oss kriga.
 1 Det är det jag menar. Är det inte ganska meningslöst?
 4 Kom inte här nu med défaitistiska demoraliseringar! Får vi inte betalt för att vi krigar kanske? Vi kanske rentav får plundra staden efteråt! Krigets enda mening är ju att få hembära byte.
 2 Här kommer någon.
 1 En mörk skugga i natten. En överlöpare? En förrädare? En spion?
 3 Han ser i högsta grad skuldmedveten ut.
 4 (*till Dante*) Söker ni någon?
Dante Jag söker er general.
 1 Vad vill du med honom? Lönnmörda honom?
Dante Ingalunda, men han vill nog gärna tala med mig. Ni kan skjuta mig eller föra mig till honom, mig kvittar det lika.
 2 Vad sägs om en sådan ture?
 3 En nyckelfigur i den allmänna desperationen.
 1 Eller den mänskliga faktorn som avgjorde kriget.
 4 (*reser sig*) Jag kan föra dig till honom. Hur var namnet?
Dante Dante Rustichelli.
 4 Hertigens sekreterare?
Dante Ja, och hans underhandlare.
 1 En slipad diplomat, med andra ord.
 2 Kanske han kan avgöra kriget utan blodspillan.
 3 Då blir det ingen plundring eller byte.
 4 Kom med mig. (*går ut med Dante*)
 Herr general, här är en lustig ture med besked från hertigen.
generalen Det verkar misstänkt. Vem är ni, min herre? En ambassadör med fredsanbud? Vår konung vill tyvärr ha krig.
Dante Jag är här inkognito för att göra kriget kort.
generalen Förklara er.

Dante Jag är min hertigs sekreterare och sköter alla hans förbindelser. Jag kan se till att dessa inte sköts, att kriget saboteras inifrån, att hans arméer demoraliseras, och jag kan ge över staden i er hand med all information jag äger.

generalen Det var just ett sådant erbjudande vi behövde. Och vad vill ni ha för det?

Dante Ingenting.

generalen Ingenting?

Dante Ni hörde rätt.

generalen Min vän, ett sådant utspel tarvar eftertanke. Vad är ert motiv?

Dante Min fader och hans släkt blev mördade av hertigen.

generalen Ni sade ej ert namn.

Dante Dante Rustichelli.

generalen Det är riktigt. Han är hertigens betrodde sekreterare. Vad har ni för bevis?

Dante (visar en halskedja) Känner ni igen det här monogrammet här?

generalen Ja, det är hertigens, den tidigare hertigens.

Dante Precis. Han gav den till min fader, och jag ärvde den av honom genom min mor Laura, som har fler detaljer att bekräfta denna sanning med. Den hertigen gav denna kedja åt min fader som belöning för hans trohet, redlighet och trofasthet och bad min far att visa upp den när som helst om någon gång han skulle få ett ärende. Den angelägenheten infann sig när hertigens soldater brände pappas gård och mördade hans bönder. När min far då kom med klagomål hos hertigen blev han anklagad själv och avrättad som landsförrädare.

generalen Och du som son till falskeligen anklagad förrädare blir då förrädare som hämnd?

Dante Så kan man se det.

generalen Du tar stora risker, men du är välkommen. Säg hur mycket du behöver för att övertala slottets officerer att ge upp förutan strid och överlämna hertigen åt oss.

Dante Min övertalningsförmåga är tillräckligt, då jag icke saknar argument.

generalen Tag ändå denna börs för eventuella omkostnader. *(ger en tung börs över i hans hand.)*

Dante Det som blir över ger jag er tillbaka.

generalen Det får vi se senare. Ert mod är imponerande, då ni på eget initiativ här sticker huvudet i dödens snara, och ni kan bli hängd för det. Jag önskar att jag kunde göra mer för er.

Dante Ju mindre ni gör, desto bättre.

generalen Lycka till. Förhoppningsvis får jag se er igen och levande.

Dante Vi kan ju alltid leva för vårt hopp. *(går)*

generalen (till 4) Vad menar du om den förrädaren?

4 Han har just avgjort kriget.

generalen Med risk för sitt liv, och han vet om det, som om risken var en sport för honom.

4 Har han några chanser?

generalen De är små, då någon av hans herrar måste genomsåda honom. Men chanserna är goda att han före det kan lyckas genomföra krigets snabba slut, och det är allt vi ber om och som har betydelse.

Akt IV scen 1. Slottet.

Alonzo Ovisshet är tidens hemska lösen. Vi vet ingenting, och det är allt vi vet. En vis man sade någon gång: "Hur mycket visdom har ej uppslukats av kunskap, och hur mycket kunskap har ej drunknat i information!" Men vi har inte ens information. Hur kan vi då få någon kunskap eller vishet?

Gerda (inträder) Hertig, äntligen en nyhet.

Alonzo Äntligen! Den sämsta nyhet är under omständigheterna den bästa tänkbara! Vem kommer budet från?

Gerda Du känner honom väl. (*Umberto kommer in, svårt medtagen, med kläderna i trasor.*)

Alonzo (chockad) Umberto!

Umberto Ursäkta att jag här kommer stapplande, men jag har nyheter från kriget.

Alonzo Käre vän, du är så innerligt välkommen, huru dåliga nyheter du än enligt din uppenbarelse tycks ha.

Umberto Jag har de sämsta tänkbara och kommer vacklande ur kriget som ett strandat vrak.

Alonzo Ja, det är tydligt. Nå, hur låter litanian?

Umberto Hela landarmén är slagen. Men det är ej det värsta.

Alonzo Finns det något som kan värre vara?

Umberto Ingen av dina vasaller vill försträcka dig den minsta hjälp.

Alonzo Det antog vi då de ej hörde av sig.

Umberto Kungen får förstärkningar från samtliga provinser hela tiden.

Alonzo Desto viktigare att vi håller stånd.

Umberto Men det är ej det värsta.

Alonzo Kan en kritisk katalog bli mer fullkomlig?

Umberto Jag har känt in folket, lyssnat på soldaterna och hört på officerarna och deras prat. De flesta är fullständigt demoraliserade, och jag förstår ej hur.

Gerda Du har hört det själv, Alonzo, sorlet från soldaterna, det buttra muttrandet om oanständig sold och allmänt missnöje. Soldaterna vill icke höra på oss mer, och vi kan icke få kontakt med dem.

Alonzo Det är som om ett opåtagligt och outrannsakligt gift låg som ett moln av mörker över våra styrkor. Männen tycks ha tappat inte bara sugen utan all motivation och lust. Det är som om en sinnessjukdom slagit dem som en epidemi.

Umberto Du måste tala till dem och försöka ingjuta nytt mod i dem.

Alonzo Vi har försökt.

Umberto Vi har ett slott, en stad, en sak och friheten att slåss för och försvara.

Alonzo Ja, det låter bra, men försök själv att tala till ditt folk. De står här utanför på gården.

Umberto Än är inte allt förlorat.

Alonzo Säg det till dem. (*Gerda öppnar dörrarna mot balkongen.*)

Umberto (stiger ut, höjer armarna som i en vädjan) Mina vänner.... (*bombarderas genast av grönsaker, kålhuuden, tomater med mera.*)

folket (utanför) Ge oss hertigen! Han har lurat oss!

Alonzo Du ser hur illa saken står.

Umberto Ett sådant folk kan du ej få till att försvara stället.

Alonzo Det är det jag menar. Vår situation är näst intill förtvivlad. Vi har avfärdat det sista fredsanbudet, och den segervisse konungen är inställd på att aldrig mera skona oss.

Gerda Och folket kastar ruttna ägg och grönsaker på oss.

Umberto Ja, det var tydligt. Hur har denna omvandling och drastiska förändring kunnat ske?

Alonzo Vi vet ej ännu, men vi fruktar att vi har förrädare ibland oss.

Umberto Någon i familjen?

Giovanni Nej, det är omöjligt.

Alonzo Vi står alla över alla misstankar, men vi är tvungna att ta ansvar för situationen. (*vill gå ut på balkongen*)

Gerda Gå ej ut, Alonzo. De blott bombarderar dig med deras avfall.

Alonzo Jag tror ej de önskar skada mig. Jag känner dem, och de vet alla att jag är en ärlig man, och när de ser mig nu skall de förstå att jag har nyheter.

Gerda Så skyll dig själv. Jag tar betäckning.

Giovanni (till Bianca) Vet du någon som eventuellt kan tänkas intrigera mot oss på en administrativ nivå?

Bianca Omöjligt. Ingen kan ha någon sådan tillräckligt djup hatisk motivering.

Giovanni Ja, jag tror dig.

Alonzo (stiger ut på balkongen) Mitt folk, lyssna till mig! Jag har nyheter! Härmed förkunnas, att jag ger er fria. Den som vill får gå. Vi vill ej kvarhålla en enda i vår tjänst som strider motvilligt. Vi ämnar slåss till sista man, vi ger oss aldrig då vår sak är rättvis, men vi vill behålla endast sådana med oss i kampen som ej tvivlar på vår heder och rättvisan i vår sak. Vi bjuder alla ofrivilliga till strid att lämna borgen, som vi kan försvara väl med även decimerad skara.

(*Folket jublar.*)

Gerda Vad betyder detta jubel? (*ger sig ut på balkongen.*)

Alonzo Se, de flyr! De ger sig bort i tusental! De flesta överger oss utan prut!

Umberto Din generositet har gått för långt. Jag fruktade ett sådant resultat av sådan politik. Hur kan vi väl försvara ställningarna nu?

Alonzo Vi måste tillgripa den yttersta försvarsåtgärden. Vi får göra allvar av mineringen av hela slottet.

Umberto Då förgås vi alla som är här.

Alonzo Men med oss fienden vår konung, när han triumferar.

Gerda Ja, det är det yttersta försvaret.

Alonzo Hans triumf blir därigenom även vår.

Giovanni Och samtligas förluster maximeras.

Gerda Det är meningen.

Alonzo Ja, det är planen.

Umberto Raskt till verket då. Vi får ej dröja något ögonblick.

Giovanni (uppmärksammar Dante, som hela tiden hållit sig i bakgrunden) Vår hertiglilla sekreterare, så tyst och blek, vad tänker du om detta skeende?

Dante Jag dör med er.

Umberto Ja, det ser faktiskt inte bättre ut, om du blir kvar.

(*Alonzo, Gerda, Giovanni och Umberto blir upptagna med planerna medan Bianca vänder sig till Dante.*)

Bianca Vet du något om förändringen av folkets stämning?

Dante Det hör ej till mina plikter.

Bianca Du blott sköter dina plikter och bekymrar dig ej om de större skeendena utanför vårt slott?

Dante Min plikt är allt. Jag har ej mera att utföra än min skyldighet.

Bianca Din sfinxaktiga kylslagna orakelmässighet får mig att känna kalla kårar.

Dante Jag tål vad som helst, min sköna. Därför är jag helt kall inför provningars tortyr.

Bianca Och varför skulle du torteras?

Alonzo Då har vi blott att komma överens om vem det måste bli som gömmer sig i valvet för att tända luntan i det rätta ögonblicket.

Giovanni Det är klart att det blir jag.

Umberto Min bror, du har en hustru med en framtid och familj att leva för. Låt det bli jag i stället.

Giovanni Jag hann först. Men håll mig gärna sällskap, om du vill.

Umberto Men vem skall då ta hand om hustrun din?

Giovanni (till Gerda) Min mor, du måste rädda dig och min gemål ur borgen.

Gerda Det är mig omöjligt, när min make kallar på mig.

Giovanni Men han är ju död!

Gerda Det är ju det jag menar! (*går stolt*)

Umberto En värdig fru, men ingen lösning på problemet.

Alonzo (vänder sig mot Dante) Här finns en man som vi kan lita på.

Giovanni Naturligtvis!

Umberto Jag har ej riktigt någonsin förstått er blinda tro på denne man.

Alonzo Han är mitt allt i allo. Jag har alltid kunnat lämna allt åt honom. Vi har samarbetat i fem år i allvarliga angelägenheter, och han var då alltid tillförlitligheten själv.

Giovanni Du menar att vi skulle överlåta räddningen av Bianca åt din sekreterare?

Alonzo Han höll sig alltid sakligt och beundransvärt neutral, så han förtjänar att få klara sig.

Giovanni Vad säger du, min vän? Kan du ta på dig det ansvaret att ta hand om Bianca när vi faller?

Dante Hellre dog jag här med er.

Alonzo Ni ser hans omutliga trohet.

Giovanni Jag ser mer av vad som döljer sig här under ytan. Bianca, du gav aldrig mig din kärlek. Du blev gift med mig av nödtvång för familjens skull, men du har aldrig älskat mig.

Bianca Hur kan du tvivla på min kärlek?

Giovanni Du tillhörde alltid denne man, som stod för lågt under din rang för att du någonsin ens kunde tänka på en möjlighet att ägna dig åt honom. Nåväl, sedan när jag stupat här med din och min familj och han har fört dig ut i säkerhet kan inget längre stå emellan er.

Bianca Jag skönjer bitterhet i dina ord.

Giovanni Jag fick dig aldrig, ty du älskade en annan.

Bianca Jag har alltid älskat dig obrottsligt.

Giovanni Ja, formellt, men aldrig med ditt hjärta.

Umberto Tjata inte nu om era känslor, för då blir ni aldrig färdiga. Bianca måste klä sig till en simpel torparjänta, annars har hon ingen chans. Men vi har ständigt mindre tid till vårt förfogande.

Giovanni Det är ej något mer att diskutera.

Alonzo Låt oss gå till verket.

Gerda (till Bianca) Kom, min dotter. Jag har hela allmogestyrseln redo för dig, men du måste prova den, så att du sedan i den lätt kan röra dig och känna dig naturlig.

Bianca Det blir säkert ej några problem.

Alonzo Till verket! (*Alla går utom Dante.*)

Dante Mina välgörare har jag prisgivit åt döden genom lumpnaste förräderi, och de belönar mig där för ej blott med liv och frihet utan med prinsessan dessutom.

Det verkar inte klokt. Hur kan mitt samvete gå med på detta? Hur kan jag uthärda en så falsk situation? Jag dog då hellre rättvist och slog följe med dem i deras så gloriösa ändalykt, ty kan jag överleva dem och kunna leva med vad jag har gjort? Men om jag dör med dem kan jag ej rädda Bianca, och då störtar oskulden med skulden orättvist ner i fördärvet. Hertigen har ålagt mig att rädda henne. Jag har ingen rätt att svika denna plikt mot honom. Ske alltså hans vilja. Och det hinner hända mycket innan allt är slut.

(festglam bortom scenen) – Jag hör ett pokulerande. Soldaterna tar sig ett glas och festar in i döden för att fira undergången. Må jag sälla mig till dem och delta i kalaset inför katastrofen. *(går)*

Scen 2. Festsalen.

Umberto (med bägaren i hand) Skratta och var glada, ty man lever bara nu! Vad spelar det för roll vad död som väntar er i morgon? Det är nu man lever, och så länge som man lever har man rätt att festa!

soldat 1 Heja! Botten upp!

andra Pokalerna!

Umberto Vad vore döden utan en beskedlig bacchanal? Ej någon annan kommer väl att fira oss, så det är bäst vi gör det själva! Ingen festar runt på vår begravning, så låt oss för Guds skull göra det då själva!

soldat 1 Fyll pokalerna!

soldat 2 Nej, töm pokalerna!

soldat 3 Det ena utesluter ej det andra.

soldat 4 Nej, det ena ger det andra.

soldat 5 Naturligtvis! *(Dante inkommer.)*

Umberto Här kommer mästare Blekfis med sin dystra uppsyn. Du har just fått en hertiglig dotter på din lott och dömts till att få överleva oss. Hur känns det?

Dante Jag beklagar det.

Umberto (ger honom en bägare) Och varför?

Dante Det förkunnade jag redan. Hellre var jag kvar med er.

Umberto Och därför har du rätt att festa med oss. Regeln är: vi dricker tills kanonen kallar.

Dante Då kan jag förstå er frenesi och brådska.

soldat 1 Var det inte han som sågs gå över till fiendelägret härom natten?

soldat 2 Jo, det var det alldeles bestämt.

soldat 3 Min kompis Nils försökte han övertala till att överge kanonerna.

Umberto Tala högre, män, så att vår sekreterare får höra!

Dante Jag hör nog.

Umberto Är det sant?

Dante Är rykten sanna? Vad är sanning?

Umberto Gick du över till fiendelägret härom natten?

Dante Ja, det gjorde jag.

Umberto Och varför?

Dante I ett ärende på uppdrag av min moder.

Umberto Har du då en moder?

Dante Vem har ej en moder?

Umberto Vad var det för ärende?

Dante Det var privat.

Umberto Vem är din moder?
Dante Gamla Laura.
soldat 1 Den skräckkärningen! Den satans häxan, som alltsedan hon kom hit har spridit bara stank och olycka omkring sig!
soldat 2 Är det hon som går och dryper kroniskt av rent hatiskt etter?
soldat 3 Hon är svavelosande minsann och mer än någon helvetespredikant.
Umberto Gossarna har inga goda vitsord om din moder.
Dante Nej, jag hör det.
soldat 4 Det vet alla, att hon är debil och svagsint.
soldat 5 Troligen som resultat av någon livsolycka.
Umberto Vi beklagar dig, om du är son till sådan moder.
Dante Det gör inte jag, ty det var inte mitt fel.
soldat 1 Vems var felet då?
Dante Det får du fråga henne.
Umberto Nå, till saken. Det har sagts att du försökt att övertala våra män att överge kanonerna.
Dante Jag har blott språkat med dem. Är det fel att som en kristen man ifrågasätta kriget? Jag har icke övertalat någon. Om någon övergett kanonerna så har de gjort det själva.
soldat 2 Jag har sett den mannen skänka guld åt officerer som därefter lämnat oss.
Umberto En grov anklagelse. Vad säger du till det?
Dante Och var har jag fått guld ifrån? Min lön är bara kopparslantar.
soldat 2 Du kan ha fått guld från fienden när du besökte deras läger.
Dante Antaganden bara och anklagelser utan bevis.
Umberto Men vi har här en mängd indicier som ej talar till din fördel, och de är av allvarlig natur.
Dante För paranoikern är allting allvarligt, och allting negativt är självklart sant.
Umberto Vi måste dock få klarhet i ditt eventuella dubbelspel. Vi kan ej släppa dig med Bianca. Det förstår du väl?
Dante Jag står till ert förfogande. Jag sade tidigare, och jag upprepar, att jag är villig dö med er.
Umberto Det är ditt bästa och ditt hittills enda övertygande försvar.
soldat 1 Det är klart att han är vår förrädare.
soldat 2 Vår hertigs närmaste trojänare!
soldat 3 Det är då synd och skam!
soldat 4 Släng ut honom från tornet åt hans vänner som beställt vår undergång!
Umberto Nej, vi har bättre användning för honom. Ta ner honom till de djupa källarvalven, där vi har mineringen. Om han är skyldig skall han bli den förste i vår undergång, som han har lett den.
soldat 2 Ut med honom!
soldat 4 Åt hundarna med honom!
soldat 3 Nej, åt rättorna med honom!
alla Ut med honom! Åt helvete med honom!
(Han fångslas och förs ut av männen under arga tillrop.)
Umberto Han är förrädaren. Det står nog ganska klart. Men ändå verkar det otroligt. Vad för motivering kan ha drivit honom till ett så omfattande och hatiskt nidingsdåd? Och häxan Laura lär vi aldrig få ett klart ord ur, ty hon spyr bara etter. Här är ett mysterium som övergår vår fattning och förmåga att förstå.

Scen 3. I källarfängelset.

(Dante fjättrad med händerna i takfjättrar i bakgrunden, till synes medvetlös.)

Umberto (kommer in med fackla och Giovanni) Då är saken klar. När vakten ger signalen antänder du luntan och försvinner sedan härifrån. Här får du facklan.

Giovanni Hur är det med den föraktlige?

Umberto Förrädaren har delvis fått sin lön men får den helt när han blir levande begravnen längst under ruinerna av sina välgörares livsverk. Se på honom. Han har slocknat och tror han ska komma billigt undan. *(lyser med facklan på Dante)* Väck den hunden! Ännu kan vi plåga honom!

Giovanni Dante! Det är dina bröder! *(sveder honom med facklan. Han vaknar.)*

Dante Jag beklagar er.

Umberto Din stolthet är för infernalisk. Ondskan trodde jag att kunde mestadels förklaras, men ej någon kan begripa sig på din.

Giovanni Alonzo var din fosterfader! Han upphöjde dig till högsta rang inom ditt stånd, så att du sattes över alla andra utom blott den härskande familjen! Och du svarar med det bottenlösaste förräderi! Är det att vara tacksam?

Dante Era plågor biter inte på mig, stackars offer för er klass, ty jag är född i kallare klimat och gjord av grövre virke.

Umberto Då kan du väl inte känna när vi slår dig. *(sparkar honom rakt i blygden. Man ser på honom hur extremt ont det gör.)*

Giovanni Sparka hårdare. Han får ju ändå aldrig mera göra några barn. *(sparkar honom på samma sätt fast hårdare. På grund av de högt fängslade händerna kan han inte ens sänka dem till skydd eller böja sig.)*

Bianca (kommer plötsligt in) Vad gör ni, era djuriska sadister? Har ni kommit hit blott för att misshandla en obehäpnad man?

Umberto Han har förrått hela familjen, sin välgörare, sitt land och folk! Och du anklagar oss för att vi inte dödar honom!

Bianca Jag är väl förtrogen med er strategi och omänskligt vanvettiga planering. Er plan är att offra i en enda smäll så många människor som möjligt.

Giovanni Tacka honom här för det. Förutan honom hade vi lätt vunnit kriget utan märkbara förluster.

Bianca Skyll på honom, som försvarslös utsätts för det mest brutala våld!

Giovanni Gå du till rätta med honom och fråga honom varför han har gjort vad han har gjort. Det är allt vi vill honom och försöka att förstå.

Bianca Har han bekänt?

Dante Nej, de har inte lyckats tvinga mig bekänna någonting.

Bianca Då har ni ingenting bevisat och har ingen sak mot denne man.

Dante Men för en ren och älsklig jungfru utklädd till en bondebrud fastän hon är högadlig kan jag säga sanningen.

Bianca Så låt oss höra sanningen.

Dante Jag älskade dig, Bianca, som du även älskat mig.

Giovanni (drar genast sitt svärd och vill döda honom, men Umberto håller honom tillbaka)

Umberto Håll, Giovanni! Låt oss höra hela hans bekännelse förrän du dödar honom alltför raskt förutan dom!

Dante Men min mor älskade mig högre. Så högt älskade hon mig så att hon höll sig okänd och på avstånd, ända tills min sista släkting dog i samma fängelse jag själv skall dö i, tills din far utmanade och trotsade den övermäktige Enrico, och tills du trolovade dig med Giovanni efter att jag vågat äntligen förklara dig min kärlek.

Bianca Och vem är din moder?

Giovanni Galna Laura, häxan, som går lös och sprider blott osalighet och svavelångor av blint hat vart hon än går.

Bianca Den arma galna olyckliga förpinta gumman!

Dante Ja, hon är min moder. Hon bevisade det för mig när ni började ert krig och gav mig ögonvittnesskildringar hur det gick till när ni och er familj förutan sak och rätt med vilt våld endast mördade min far och utrotade min familj och släkt.

Bianca Vad heter du egentligen?

Dante Min faders namn var Cagliostro.

Bianca Cagliostro! Enda namnet som min fader någonsin har fruktat, ty han levat alla dessa år i visshet om sitt nidingsdåd mot den familjen.

Dante Ej blott den familjen, ej blott hela släkten, utan hela folket i den dalen!

Umberto Du bekänner ingenting men blott anklagar oss och den som gav dig liv och ställning, din välgörare Alonzo!

Dante Till den dagen trodde jag han var den bästa man i världen, och innerligen älskade jag honom för det. Ja, jag dyrkade din fader, Bianca, och var stolt åt att få tjäna honom, och han älskade mig även varmt tillbaka. Men den dagen såg jag plötsligt hur hans makt var uppbyggd blott av våld och orätt, som det för hans egen skull var nödvändigt att riva ner till varje pris.

Umberto Så du förrådde oss åt den kanalen kung Enrico.

Dante Moder Laura visste hur högt upp jag hade nått och visste hur hon kunde bruka mig som vapen mot er herrar. Men en god sons högsta plikt i livet är emot sin moder. Jag var en god son. Det är mitt hela brott.

Giovanni Han har bekänt! Han måste dö!

Umberto Besinna dig, Giovanni! Om nu någonting är säkert alls så är det det att han är död, men han skall dö som hertigen befallt: begravd i våra livs ruiner. Vänta på signalen, så får du se honom död. *(ett skott med blix i mörkret)*

Giovanni Signalen! *(skall tända luntan med facklan, när Bianca rycker den ifrån honom och kastar den långt bort)*

Bianca Över min våldtagna kropp!

Giovanni (bestört) Min älskade. Vad har du gjort!

Bianca En kvinnas högsta plikt i livet är att tjäna livet och att rädda det, när det är möjligt och nödvändigt!

Umberto Galna häxa! Kom, Giovanni! Vi kan inte se i mörkret, och vi måste ut! *(Det kommer facklor emot dem.)*

Giovanni För sent!

generalen I lagens namn, befria fången!

Bianca De kungliga!

generalen Det måste vara arvfursten Giovanni och hans halvbror! Fängsla dem!

Bianca (faller på knä) Om nåd, min general!

generalen Vad gör en dam här nere? Fria fången! Lever han?

en soldat Han lever.

generalen Vi är honom skyldiga det här krigsföretagets små förluster. Genom honom har ett oräkneligt antal tusen människoliv räddats. Utan honom hade företaget stått oss dyrt. Vår konung själv vill träffa honom. Dante Rustichelli, hör ni vad jag säger?

Dante Är hans majestät själv här?

generalen Han väntar på er för att kunna ge er segrerns lön där uppe där en värld är strålande i solens varma ljus.

Dante Jag drömmer.

generalen Nej, ni har just vaknat. Allt är över. Vi kom hit i sista stund.

Dante Det Bianca var som räddade vårt slott från att förstöras och begrava samtliga i dess ruiner.

generalen Då var ryktet sant. Vi fruktade att hertigen minerat hela slottet i förtvivlan. Men nu är det över, var och en skall få sin lön som rättmätigt skall mätas ut åt honom, och därefter kan det bli ett lyckligt slut trots allt. Ta hand om fångarna! För ut dem!

Bianca Hör jag ej till dem?

generalen Nej, min unga dam. Ni har en advokat, som fört er talan. Eskortera dessa båda upp till konungen!

soldaten Javisst, herr general!

(Giovanni och Umberto föres ut som fångar, Bianca och Dante eskorteras ut som hedersgäster.)

Akt V scen 1.

Alonzo, Giovanni och Umberto föres fram som fångar med händerna fjättrade bakom ryggen. Bianca och Dante eskorteras fram med härlighet. Därefter fylles luften av jubel och hurranden när konung Henrik IV inträder.)

folket Hurra för kungen! Leve Henrik av Navarra! Leve! Hurra! *(etc.)*

Alonzo Gör pinan kort, jag ber er, konung. Vi har inget mer att vänta utom döden. Låt oss slippa stå och vänta.

Henrik Vad är detta för ett sätt? Ni har ju fjättrat och förödmjukat en hertiglig familj som vanliga bondfångar! Lösgör genast deras kedjor! *(De befrias.)*

Giovanni Vi förväntar oss ej någon nåd.

Henrik Ej någon nåd skall givas er förutan anledning, men ni skall prövas rättsligen och dömas lagenligt av en opartisk domstol. Det skall icke kunna sägas om mig, som man säger om de flesta segrare, att världshistorien skrives av dess segrare och att förlorarna ej äger någon talan. Nej, neutrala skall vi vara och ge alla lika rätt, ty människan har alltid rätt i grund och botten i vad läger hon än står. Ty när hon misstar sig, förlorar och har fel är det i regel genom missbedömning, falsk information och otillräcklig upplysning. Ni skall få lika chanser alla tre att få försvara er och hur ni handlat inför livet, och er adlighet skall visas all tillbörlig hänsyn.

Alonzo Jag missbedömde er, min konung.

Henrik Gratulerar att ni börjar inse era misstag.

Bianca (störtar fram inför Alonzo) Far, allt är mitt fel! Jag ryckte facklan ur Giovannis hand just när han skulle spränga slottet och vi hade alla i vår hand! *(kastar sig för hans fötter)*

Alonzo Då är det du, min dotter, som har räddat alla dessa mänskoliv.

Bianca Men på bekostnad av din militära seger!

Dante Hon är oskyldig och visste icke vad hon gjorde. Tacka mig för sabotaget mot er strategi. Jag var det som förrådde er, min välgörare, mina vänner och min älskades familj, åt kung Enrico.

Alonzo Ja, och detta faktiska förräderi förbryllar mig. Jag visste inte att du kunde intrigera såpass avancerat.

en knekt Se upp! Han flyr! *(Umberto har begagnat Biancas scen och den avledda uppmärksamheten till att rymma.)*

en annan Ta fast honom!

en tredje För sent! Han är försvunnen ibland folket.

Henrik För bort fångarna, och släpp dem ej ur sikte. Rymlingen tar vi fast senare. Nu till banketten med dess segerbal med våra hedersgäster! Får jag lov, min sköna? (*bjuder armen åt Bianca*)

Bianca Herre konung, jag är icke värdig.

Henrik Jo, det är du.

Dante Du är värdigare än de flesta.

Bianca Så du pratar.

Henrik Prata inte strunt nu, för banketten väntar.

(*Kungen med uppvaaktning, hedersgästerna och fångarna under eskort föres ut.*)

folket Leve kungen! Hurra! (*etc.*)

Umberto (*har funnit Gerda*) De skall icke komma undan!

Gerda Du är fri, Umberto! Vad är dina planer?

Umberto Nu är hämnden vår. (*försvinner*)

Gerda Lycka till!

Henrik Stopp ett tag! (*stoppar uttåget*) Jag önskar byta något ord med fångarna. En av dem har ju sluppit undan, så vi kan då lika gärna ge de övriga en chans. (*Alonzo och Giovanni förs fram för konungen.*) Ni ville gärna möta döden utan att behöva vänta på den. Nå, låt oss avgöra saken genast. Ni får allt tillbaka om ni endast svär mig trohet som er konung.

generalen Ett storartat anbud, generöst och storsint. Ni är dårar om ni avslår det.

Alonzo Min konung, jag kan icke gå tillbaka på mitt ord. Ert kungliga förslag är ädelt, men jag kan ej ens i döden svika den länsherre som jag svurit trohet och förblivit trogen hela livet.

Henrik Då ger du mig inget val, min hertig, ty ditt enda andra val är döden.

Alonzo Jag är medveten om det.

Bianca Min far! Allt är mitt fel!

Alonzo Nej, allt är mitt fel. Låt mig ta mitt ansvar.

Henrik Och vad säger du, Giovanni?

Giovanni Jag är skyldig. Jag var den som skulle ha tänt luntan som på en sekund skulle ha sänt er alla med oss in i döden. Jag beklagar att min egen hustru slog den luntan ur min hand. Om jag nu än får leva kan jag icke lova er min trohet. Jag förblir mig själv, jag känner mig och vet, att jag blott skulle intrigera mot er, starta nya uppror och försöka lösrycka mitt land på nytt från er. Jag gör mig inga illusioner.

Henrik Jag beklagar er, ty ni är dårar båda två. I stället för att ägna er åt ett uppbyggligt liv i samhällstjänst så föredrar ni dårskap och er egen död. Då kan jag inte hjälpa er. För bort dem. Genomför exekutionen snarast möjligt.

Bianca Far! Än kan du ångra dig!

Alonzo Jag har ej någonting att ångra.

Dante Stolta herrar går i döden för sin egen stolthet.

Gerda (*skyndar fram*) Nej, min son, ta chansen! Acceptera villkoret! Du är ju fri igenom kungens nåd! Hur du begagnar sedan denna frihet är din egen sak och inte hans!

Giovanni Min mor, du är en dålig advokat. Då föredrar jag min åklagares rättvisa.

Henrik För bort dem!

Gerda Får jag följa med min son?

Henrik Min fru, ej någon vill inskränka något av er frihet för att ni är moder. Gå!

Bianca Jag fruktar något ont i luften.

Dante Men vem kommer här om ej den huvudsakliga hjältinnan?

Laura (*framträder*) Son, din moder hälsar dig välkommen i sin famn efter ditt väl utförda värv.

Henrik Vem är denna gamla kvinna?

generalen En hårt prövad kvinna. Mera vet jag ej.

Dante Min moder, har jag gjort mig värdig dig?

Laura Nu kan jag dö med stolthet i mitt hjärta över att min son har återupprättat sin familjs och faders namn och ära.

Gerda (avsides) Detta är ej acceptabelt. Jag förlorar min son medan hon, en häxa, upphöjs över vår hertigligna nivå.

Laura (råkar höra henne) Vem är då häxan av oss, usla mörderska och ormframföderska? Du hör till släktet som utrotat folk och massakrerat byar hur som helst, men jag hör blott till offren, som fått åse sina närmaste gå under genom er godtycklighet. Är det då icke rättvist att det undertryckta offret skall få triumfera inför att få se sin värsta oväns änka här förlora sin enfödde son igenom rättvis dom?

Gerda Din skadeglada gamragata, du är inte värd att torka sina fötter på!

Laura Jag är ej mera än en trasa, du har rätt i det, men jag och min son överlever medan din familj går under och du slutar ödsligen i ensamhet och barnlöshet!

Henrik Låt inte käringarna börja slåss.

generalen Låt dem orera. Detta är en ny sorts envig som är munter omväxling mot mera omfattande krig.

Dante Min moder, glöm nu äntligen ditt hat. Låt mig få presentera din nu blivande sonhustru Bianca. Genom vår förening vare alla tvister bilagda och klassmotsättningar i fromhet överbryggda genom mänsklighet. Må detta vara tecknet på gårdagens bitterhets försoning med en mera optimistisk framtid. (*för fram Bianca.*)

Bianca Jag är glad åt att få lära känna er, min moder. Alltför länge saknade jag en sådan.

Laura Var välkommen, kära barn, in i familjen.

Giovanni Detta är för mycket.

Alonzo Låt dem hållas. Det är blott naturligt. Vi är offer för hasardens lagar då vi genom fel information har satsat på fel häst. Man kan ej lita på nånting i politiken.

Giovanni Nej, det är uppenbart.

Bianca Giovanni, det är ej för sent att ångra sig.

Giovanni Jag vet. Det är ej någonsin för sent. Men jag har stått mitt kast. Lev vidare, min mö och änka, med din älskare och vår förrädare.

generalen (till Henrik) Det låter som om skälmen ämnade att dö med en förbannelse som avsked.

Henrik Det är brukligt för inpiskade hopplösa skälmar.

Laura Jag kan inte tro på ett så lyckligt slut efter så många mansåldrar av bara tragedier.

Dante Livet är en dröm som när som helst kan övergå i verklighet och/eller upplösas i intet.

Bianca Men vår lycka börjar här.

Dante Jag hoppas du har rätt, men ödmjukhet kan aldrig skada, så var ej för säker.

Umberto (har smugit sig upp bakom honom) Du har rätt. (*stöter honom med lång dolk i ryggen.*)

generalen Stoppa mördaren!

Henrik Grip den uslingen!

Laura Min son! (*Han faller i hennes armar.*)

Dante Förlåt mig, mor. Jag gjorde blott så gott jag kunde. (*dör*)

Bianca (ursinnig) Det får ej vara sant!

Henrik Ta hand om henne, general. (*Generalen och flera andra skyndar till henne.*)

Bianca Nej, låt mig vara! (*gör sig fri från dem.*)

Kvinnorna och oskulden, filosofin och kärleken är nu som alltid offer för den manliga maktambitionens hänsynslösa spel med mänskors liv! Vi ville aldrig krig! Ni angrep oss med orätt, och vi har försvarat oss med orätt, men ert krig framtvingade ett orättvist försvar!

– Min moder, vi har bara nu varandra i den onda värld som misshushållas med så grymt av männens oförsvarliga brutalitet och hutlöshet. (*tar hand om henne*)

Gerda (stiger fram till dem) Jag beklagar detta innerligt, det yttersta onödige offret.

Henrik För dem bort. Vårt tålamod är slut med dessa herrar som blint fortsätter att mörda fastän de så väl vet att vårt krig är slut.

generalen För ut dem till deras exekution! De genomfört sin egen rättegång!

Alonzo (till Umberto) Det var väl ändå onödigt. Du hade ju en chans att klara dig.

Umberto Nu får ni sällskap, och förrädaren är död.

Giovanni Men du har gjort min hustru nu till dubbel änka.

Umberto Jag beklagar. (*de tre föres ut*)

Henrik Det här blev ej den fest jag hade tänkt mig. Desto mer högtidligt må i stället vår begravningsvaka bli. Ge änkorna och damerna all den tid de behöver till att sörja. Proklamera landssorg utan gräns och slut. De kvinnliga har rätt: allt krig är dödfött.

Gerda (till Laura) Kom, min syster. (*till Bianca*) Kom, min dotter. Må vi aldrig mera skiljas från varandra i vår sorg. (*Bianca gråter i hennes famn.*)

Laura Det blir nog jag som får ta hand om er, ty jag har sett allt detta förut. (*omfamnar båda.*)

Bianca Smärtorika moder, upphör aldrig att begråta oss!

Laura Det är nog ingen risk.

Gerda Ja, hör vår bön.

generalen Amen.

(*dystert uttåg för alla.*)

Efterskrift.

Pjäsen är en hyllning till Josef Julius Wecksell, vars enda drama "*Daniel Hjort*" den är en bearbetning av. Utan att kunna leva upp till Wecksell's utsökta verskonst och språkhantering har vi dock i någon mån försökt understryka vår trohet till originalet genom åtminstone en konsekvent jambisk rytm och en viss pietet i förhållande till prägelns av tidlöshet i Wecksell's språk. Diskrepanser föreligger mest bara i handlingskompositionen samt framför allt i dess geografiska förflyttning från en historisk verklighet i Finland till ett historiskt okänt scenario i Piemonte, avsikten med vilket dock endast har varit att understryka den dramatiska kreationens tidlöshet.

C. L., Stockholm, 23-28.12.2002.